

Rapport 2009:16

Arkeologisk för- och efterundersökning

Spår av yngre bronsålder i Skeppsås

Intill RAÅ 2, 3 och 4
Kvinneby 2:3
Skeppsås socken
Mjölby kommun
Östergötlands län

Kjell Svarvar

Spår av yngre bronsålder i Skeppsås

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning	4
Syfte	4
Metod och dokumentation	4
Resultat	5
Referenser	8
Tekniska uppgifter	9
Bilaga 1. Plan- och profilritning A3.	10

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

Sammanfattning

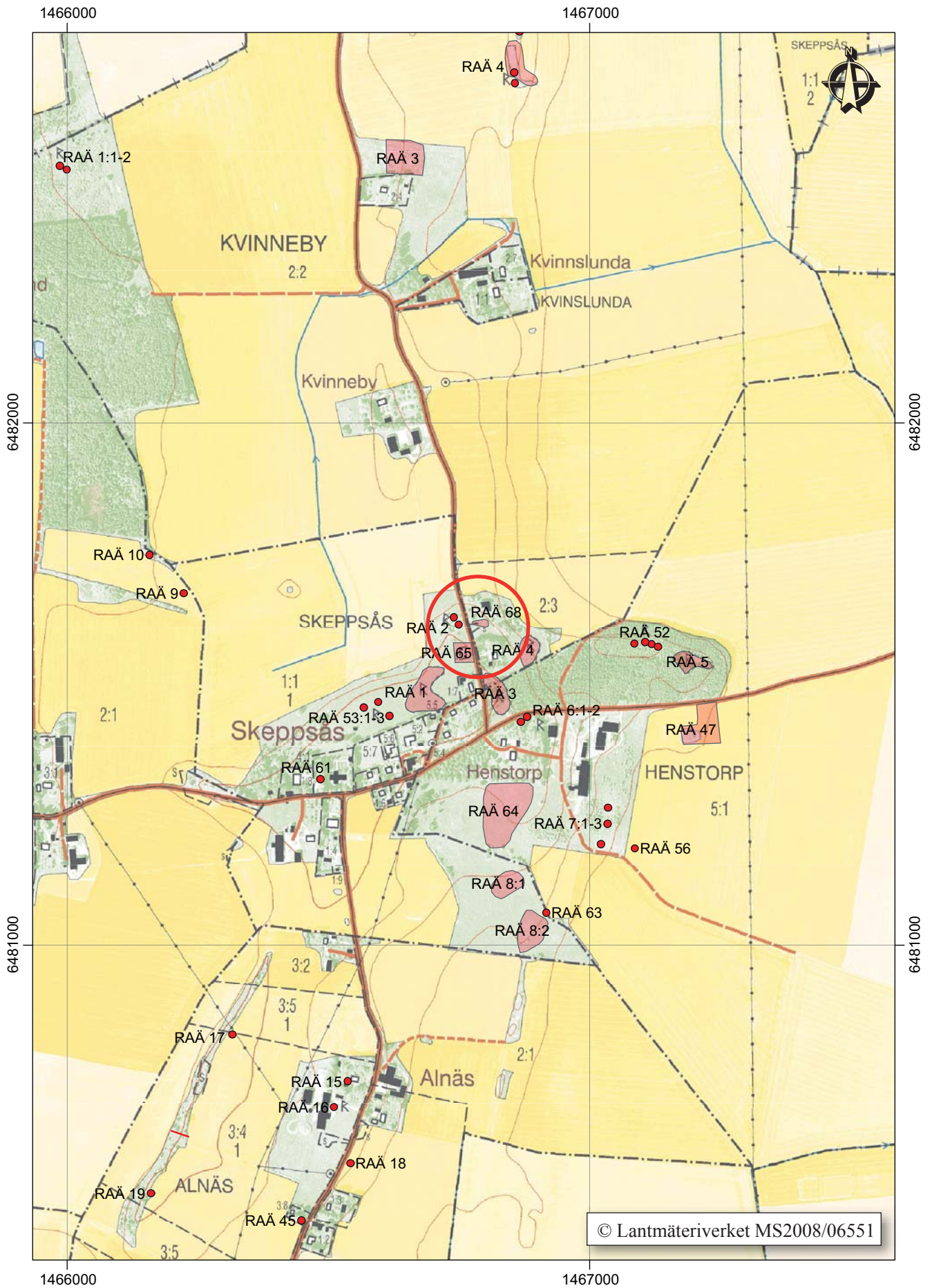
Med anledning av planerade ny- och tillbyggnationer på fastigheten Kvinneby 2:3 i Skeppsås socken, Mjölby kommun, Östergötland utförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk förundersökning. Det aktuella området omges av en gravgrupp och flera gravfält vilket motiverade en arkeologisk förundersökning. Det arkeologiska arbetet omfattade även en mindre efterundersökning/kontroll av en skadad stensättning på samma fastighet.

Vid den arkeologiska förundersökningen grävdes nio sökschakt med maskin i det område där de tilltänkta ny- och tillbyggnationerna planerades. I området för det planerade enbostadshuset framkom tre anläggningar av förhistorisk karaktär. En härdbotten daterades genom ^{14}C -analys till yngre bronsålder men de sparsamma indikationerna av tidigare aktivitet på platsen ansågs inte motivera ytterligare arkeologiska åtgärder. Markskadan på den skadade stensättningen inom gravfältet RAÄ 4, Skeppsås sn, torvades av och rensades. Ingen gravgömma påträffades.

De sedan tidigare kända fasta fornlämningarna inom fastigheten, RAÄ 3 och 4, Skeppsås sn, är även fortsättningsvis skyddade enligt Kulturminneslagen (SFS 1988:950), vilket innebär att ingrepp i fornlämning kräver tillstånd av Länsstyrelsen Östergötland.

Kjell Svarvar
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:10 000.

Inledning

Östergötlands länsmuseum utförde en arkeologisk förundersökning med anledning av planerade ny- och tillbyggnationer på fastigheten Kvinneby 2:3 i Skeppsås socken, Mjölby kommun, Östergötland. Inom fastigheten planerades nybyggnation av ett enfamiljsbostadshus, tillbyggnad av befintlig ladugård och veranda till befintligt bostadshus samt uppförandet av en förrådsbyggnad. De tilltänkta byggnaderna angränsar till en gravgrupp i väster (RAÄ 2, Skeppsås sn) och omges av gravfält i sydöst, söder och sydväst (RAÄ 1, 3 och 4, Skeppsås sn) vilket motiverade en arkeologisk förundersökning.

Det arkeologiska arbetet omfattade även en mindre efterundersökning/kontroll av en skadad stensättning på samma fastighet. Graven, belägen på gravfältet RAÄ 4, Skeppsås sn, hade skadats i samband med traktorkörning vilket resulterat i att delar av gravens stenpackning blottats. Den aktuella skadan på forn-lämning hade observerats tidigare och inrapporterats till Länsstyrelsen Östergötland som kontaktade markägaren i ärendet (Länsstyrelsen 2005).

Den arkeologiska förundersökningen och efterundersökningen/kontrollen utfördes den 10/8 2006 efter beslut från Länsstyrelsen Östergötland. Uppdragsgivare var markägaren som även svarade för de arkeologiska kostnaderna. Ansvarig för det arkeologiska arbetet och rapportarbetet är undertecknad. I fältarbetet deltog även Erika Räf.

Områdesbeskrivning

Den aktuella exploateringsytan är belägen i Skeppsås socken i Mjölby kommun. Området är en del av den mycket fornlämningstäta ås som löper i N-S riktning genom Skeppsås. Namnet Skeppsås härstammar troligtvis från åsens form som påminner om formen på en uppochnedvänd båt (Franzén 1982). Skeppsås omnämns i det historiska källmaterialet år 1350 i namnformen *Skipsaas* (SOFI).

Området för den tilltänkta exploateringen är beläget mellan befintligt bostadshus och ladugård vid Kvinneby Södergård. Ytan omges i väster av fornlämningslokaler RAÄ 2 (gravgrupp) och i öster av RAÄ 4 (gravfält). Inom ett ca 800 x 300 m (Ö-V) stort område, beläget nordöst om Skeppsås kyrka, är åtta fornlämningslokaler sedan tidigare kända (RAÄ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 52 och 53). Dessa utgörs av fyra gravfält och fyra gravgrupper. De yttre gravformerna i detta område består av runda och kvadratiska stensättningar, resta stenar, högar samt en treudd, vilket visar på att området nyttjats under stora delar av främst järnålder.

I Skeppsås med omgivning har tämligen få arkeologiska undersökningar tidigare genomförts. Ca 1,2 km VNV om aktuellt exploateringsområde utfördes dock en arkeologisk provundersökning i samband med upplöjning av betesmark till åkermark inom fastigheten Tornby 4:1 i Fornåsa sn (tidigare Vävinge 3:1 i Skeppsås sn). I den aktuella betesmarken framkom förhistoriska boplatzlämningar i form av bl a stolphål och härdar samt fynd av keramik, lerklining och brända ben (RAÄ 66, Skeppsås sn). Lämningarna tolkades härröra från äldre järnålder med hänvisning till närliggande gravar (Claréus 1993).

Den stora koncentrationen av gravar kring den aktuella exploateringsytan innebär att exempelvis boplatzlämningar bör finnas i närområdet. Det kan heller inte uteslutas att ytterligare gravar, ej synliga ovan mark, kan finnas i det planerade exploateringsområdet.

Syfte

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var primärt att fastställa huruvida fast fornlämning skulle komma att beröras av det planerade arbetsföretaget. Om fast fornlämning av mindre omfattning påträffades skulle denna dokumenteras avseende karaktär och omfattning samt om möjligt dateras. Om lämningarna visade sig ha en avsevärd omfattning skulle länsstyrelsens kultur- och samhällsbyggnadsenhet kontaktas för vidare beslut i ärendet. Förundersökningens resultat skulle ligga till grund för länsstyrelsens fortsatta bedömningar i ärendet.

Syftet med den arkeologiska efterundersökningen/kontrollen var att fastställa om eventuell gravgömma skadats av den ovarsamma körningen i området. Ifall gravgömma påträffades skulle länsstyrelsens kultur- och samhällsbyggnadsenhet kontaktas för vidare beslut i ärendet.

Metod och dokumentation

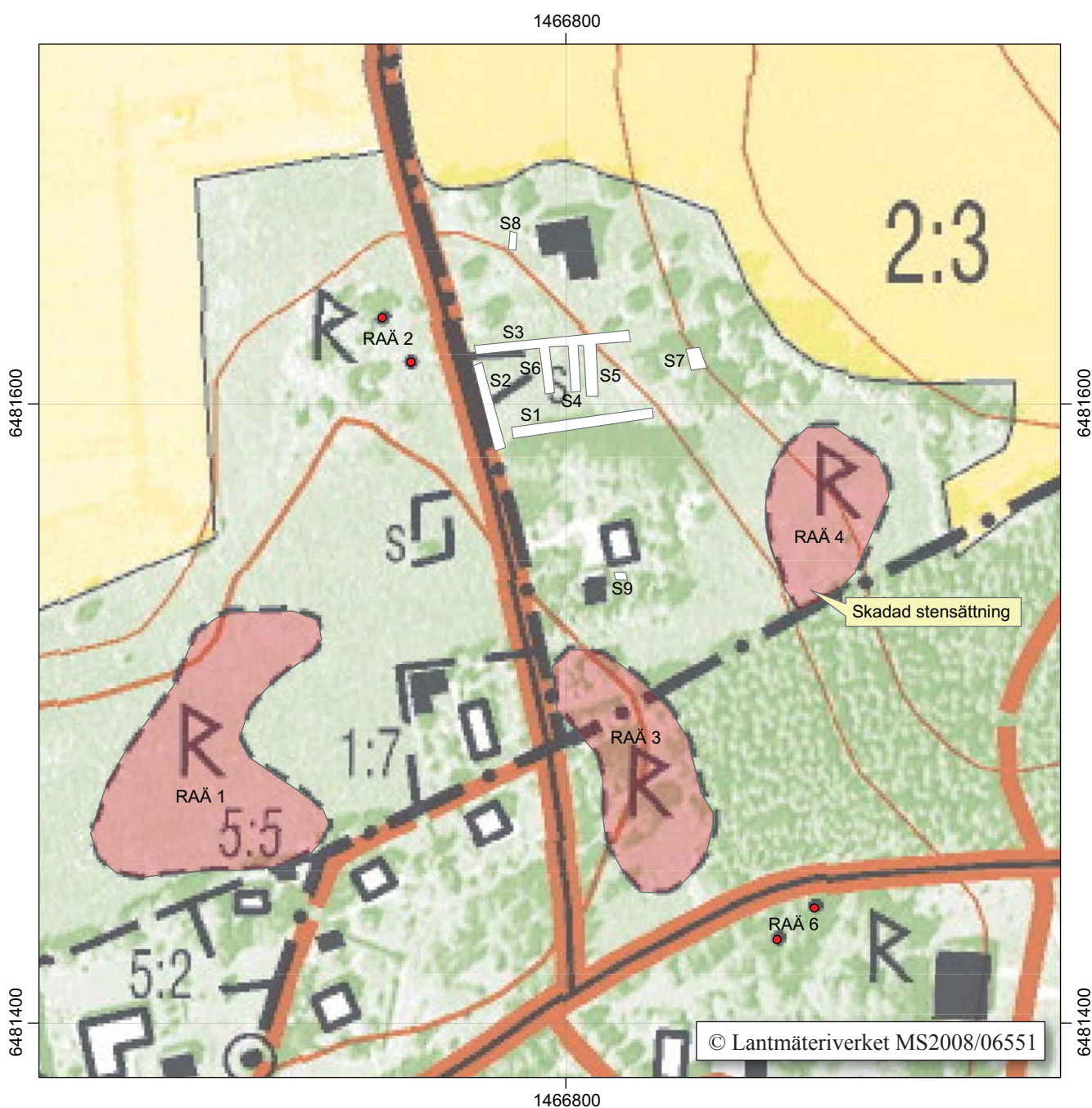
Den arkeologiska förundersökningen utfördes i form av sökschaktsgrävning med maskin i området för de tilltänkta ny- och tillbyggnationerna. Anläggningar som påträffades dokumenterades på plan- och profilritningar, beskrivningar och genom fotografering. I samband med fältarbetet utfördes provtagning för ¹⁴C-analys. Inmätning av schakt och anläggningar kom att ske med hjälp av GPS.

Efterundersökningen/kontrollen skulle ske genom upprepning av markskadan, dokumentation genom beskrivning och fotografering samt visst restaureringsarbete.

Resultat

Då det aktuella exploateringsområdet utgör en del av ett mycket fornlämningstätt område kom sökschakt att öppnas i samtliga områden där ny- eller tillbyggnation planerades. Sammanlagt grävdes 9 sökschakt. Den största delen av dessa grävdes på platsen för det planerade enbostadshuset. Detta område var beläget mellan befintligt bostadshus och ladugård och utgjordes av svagt östsluttande blockrik hagmark.

Sökschakten var 4-50 m långa, 3-6 m breda och grävdes ned till orörd mark på ett djup av 0,2-0,4 m. Samtliga schakt, förutom S3, innehöll sandig morän med ställvis kraftigt inslag av 0,2-1,5 m stora stenar och block. Den V halvan av S3 innehöll en undergrund av siltig morän med stort inslag av 0,3-0,4 m stora stenar. I mitten av samma schakt framkom ett naturligt stråk av lera.

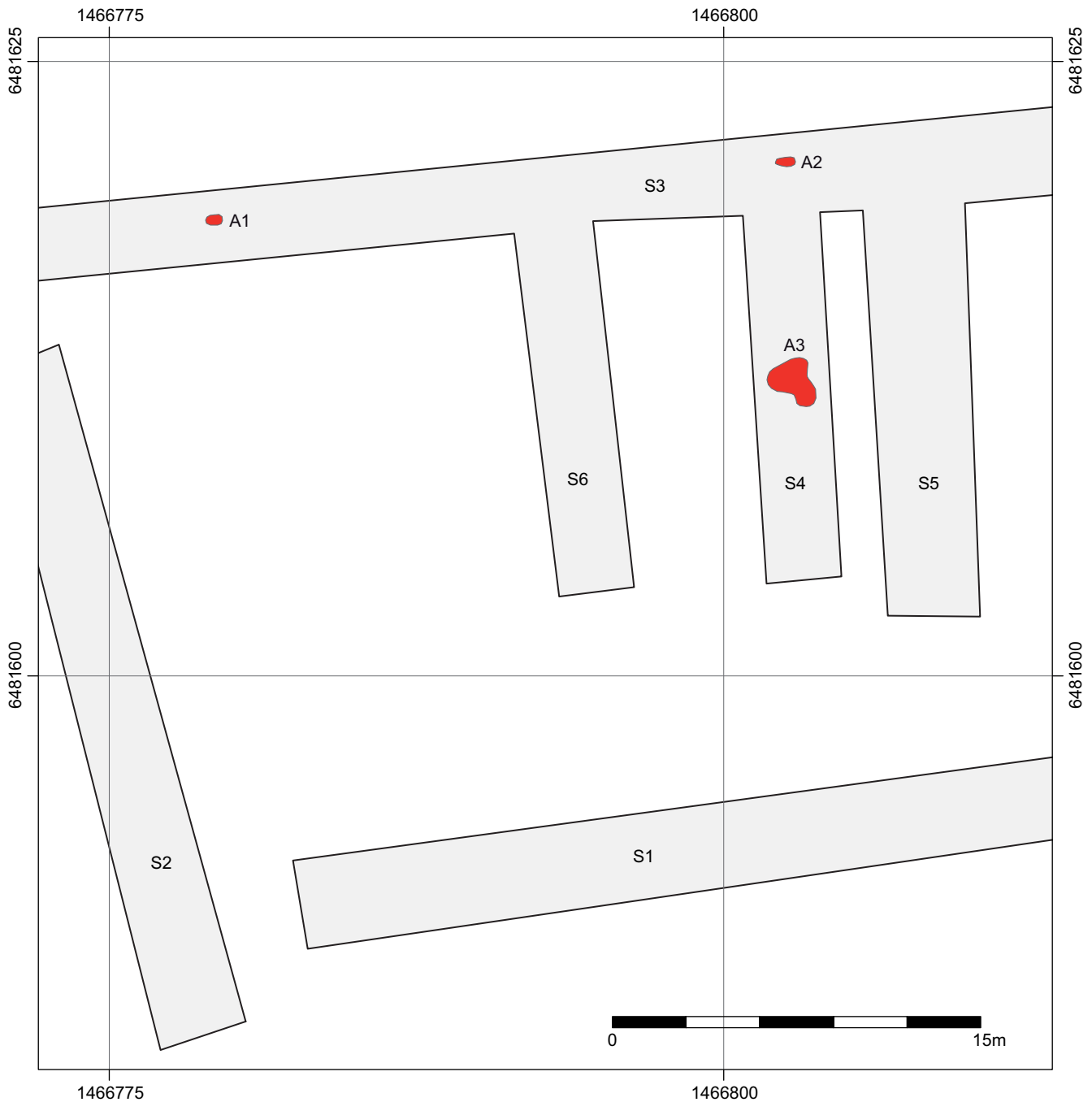

Figur 3. Den aktuella ytan för tänkt nybyggnation (sökschakt S1-S6), planerad tillbyggnad av ladugård (S8), planerad förrådsbyggnad (S7) och tilltänkt veranda (S9) samt läget på den skadadestensättningen inom gravfältet RAÄ 4, Skeppsås sn. Undersökningsområdet omges av gravgruppen RAÄ 2 och gravfälten RAÄ 1, 3 och 4. Skala 1:2 000.

I området för det planerade enbostadshuset påträffades tre anläggningar av förhistorisk karaktär (A1-A3). Dessa utgjordes av härdbottnar, bestående av sotig sand/lera med inslag av kol och skärvig sten. Nämnade anläggningar var 0,65-2 x 0,45-2 m stora med ett bevarat djup av endast 0,08-0,2 m. Den bäst bevarade anläggningen (A3) framkom centralt i den aktuella ytan och var oregelbunden till formen, ca 2 x 2 m stor med ett bevarat djup av 0,2 m. I ytan påträffades rikligt med 0,05-0,15 m stora skärvstenar.

Anläggningen framkom på ett djup av ca 0,4 m och härdresten innehöll även ett parti med rödbränd sand.

Vid förundersökningen togs ett kolprov för ^{14}C -analys från nämnda anläggning. Provet kan dateras till yngre bronsålder, 1130-900 f Kr (2σ , Ua-33224) (figur 7). Dateringen motsvarar enligt Montelius periodindelning bronsålderns period IV. Anläggningen var belägen ca 50 m Ö om gravgruppen RAÄ 2, Skeppsås sn som består av en större stensättning och en delvis bevarad treudd. Dessa gravar kan utifrån

Figur 4. Schaktplan över det undersökta området för den planerade nybyggnationen innehållande anläggningarna A1-A3. Anläggningarna utgjordes av härdbottnar och en av dessa (A3) har genom ^{14}C -analys daterats till yngre bronsålder, 1130-900 f Kr (2σ , Ua-33224). Skala 1:250.

gravformerna generellt dateras till perioden äldre järnålder (500 f Kr - 400 e Kr). De påträffade anläggningarna visar att området nyttjats tidigare än vad de yttre gravformerna i området indikerar, vilket inte är förvånande på grund av det goda topografiska läget. Då ytterligare anläggningar eller fynd ej framkom under aktuell förundersökning är anläggningarnas användningsområde svårt att avgöra. Möjligtvis representerar de utkanten av ett boplatsoområde som sträcker sig åt sydväst mot dagens bebyggelse.

Även i området för den planerade förrådsbyggnaden och tillbyggnaderna till befintligt bostadshus och ladugård öppnades sökschakt (S7-S9). Den naturliga undergrunden utgjordes här av sand med stort inslag av sten. Ingen kulturpåverkan kunde iakttagas i S7 och

S8. Materialet i sökschaktet på platsen för den tilltänkta verandan (S9) utgjordes av omörd matjord med fynd av rödgods och ett fåtal brända benfragment. En översiktlig bedömning av benmaterialet visade att fragmenten utgjordes av djurben (Nyberg, muntligen). Det kan inte uteslutas att benmaterialet kan härröra från söndergrävda/plöjda anläggningar eller kulturlager som förstörts i samband med uppodlingen och bebyggelsen i området.

Den sedan tidigare uppmärksammade skadan på stensättningen inom gravfältet RAÄ 4, Skeppsås sn, torvades av och rensades för att närmare kunna undersökas. Inget av arkeologiskt intresse kunde iakttagas i den uprensade blottan. Markskadan dokumenterades genom beskrivning och fotografering. Skadan

Figur 5. Området för planerad nybyggnation (S3-S6) innan undersökning, från S. Området är beläget på den mycket fornlämningsstäta ås där Skeppsås bebyggelse är belägen. Foto Kjell Svarvar, ÖLM.

Figur 6. Den skadade stensättningen på gravfältet RAÄ 4, Skeppsås sn, från V. Stensättningen befanns vara skadad av traktorkörning vilket resulterat i tryckskador och delar av gravens stenpackning hade blottats. Bilden tagen i samband med att skadan upptäcktes 050507. Foto Kjell Svarvar, ÖLM.

utgjordes av en ca 2 x 1 m (Ö-V) och 0,3 m djup försänkning i vilken 0,2-0,4 m stora stenar låg blottade. Stenarna utgjorde en del av gravens stenpackning och den uppkomna skadans inverkan på stensättningens inre konstruktioner i form av exempelvis gravgömma och eventuellt fyndmaterial kunde inte klargöras inom aktuellt uppdrag. Markskadan återfylldes med tillgängligt jord- och stenmaterial.

De sparsamma indikationerna av tidigare aktivitet på platsen ansågs inte motivera ytterligare arkeologiska åtgärder. Östergötlands länsmuseum anser därför att de tilltänkta ny- och tillbyggnationerna kan genomföras som planerat. De sedan tidigare kända fasta fornlämningarna inom fastigheten, RAÄ 3 och 4, Skeppsås sn, är även fortsättningsvis skyddade enligt Kulturminneslagen (SFS 1988:950), vilket innebär att ingrepp i fornlämning kräver tillstånd av Länsstyrelsen Östergötland.

Referenser

Claréus C. 1993. *Vevinge 3:1*. Skeppsås socken, Linköpings kommun, Östergötland. Arkeologisk provundersökning. Riksantikvarieämbetet, byrån för arkeologiska undersökningar. UV Linköping.

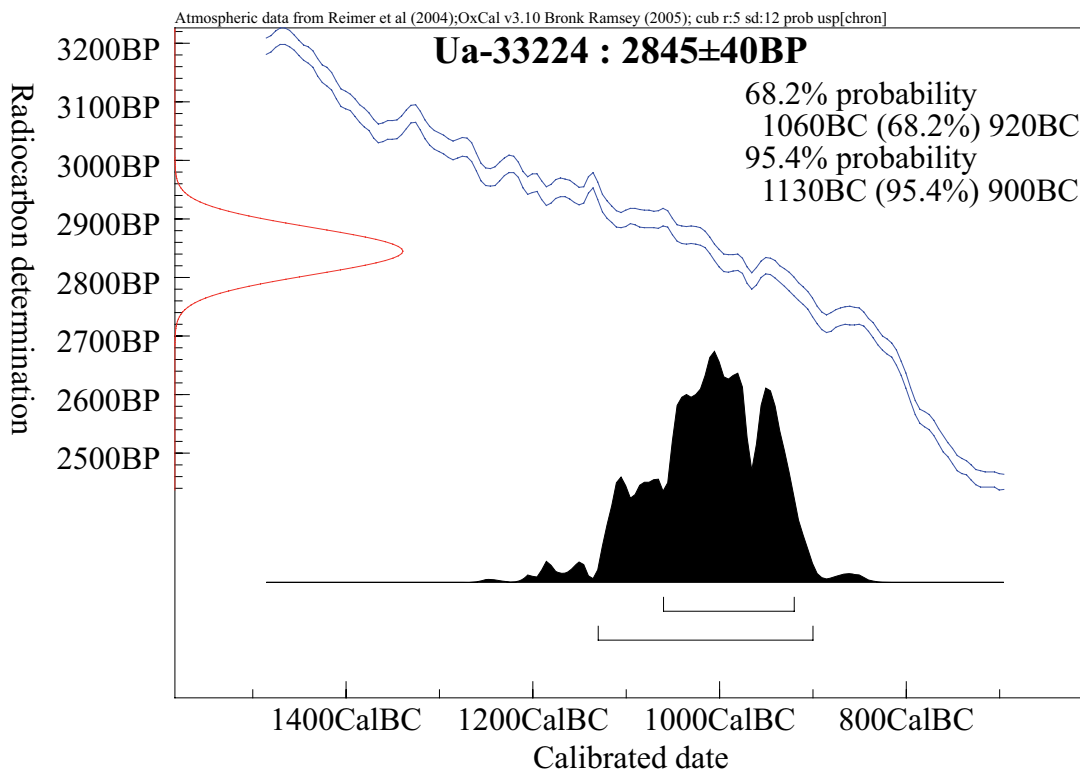
Fornminnesregistret för Skeppsås socken.

Franzén G. 1982. *Ortnamn i Östergötland*.

Länsstyrelsen Östergötland. 2005. Tjänsteanteckning 050602 angående skadad fornlämning inom Kvinneby Södergård 2:3, Skeppsås sn, Mjölby kommun.

Nyberg P. Muntlig uppgift.

www.sofi.se/ortnamnsregistret

Figur 7. Kalibreringskurva för kolprov från härdbotten (A3) vid Kvinneby 2:3, Skeppsås sn i Mjölby kommun. ¹⁴C-prov analyserat på Ångströmlaboratoriet i Uppsala.

Tekniska uppgifter

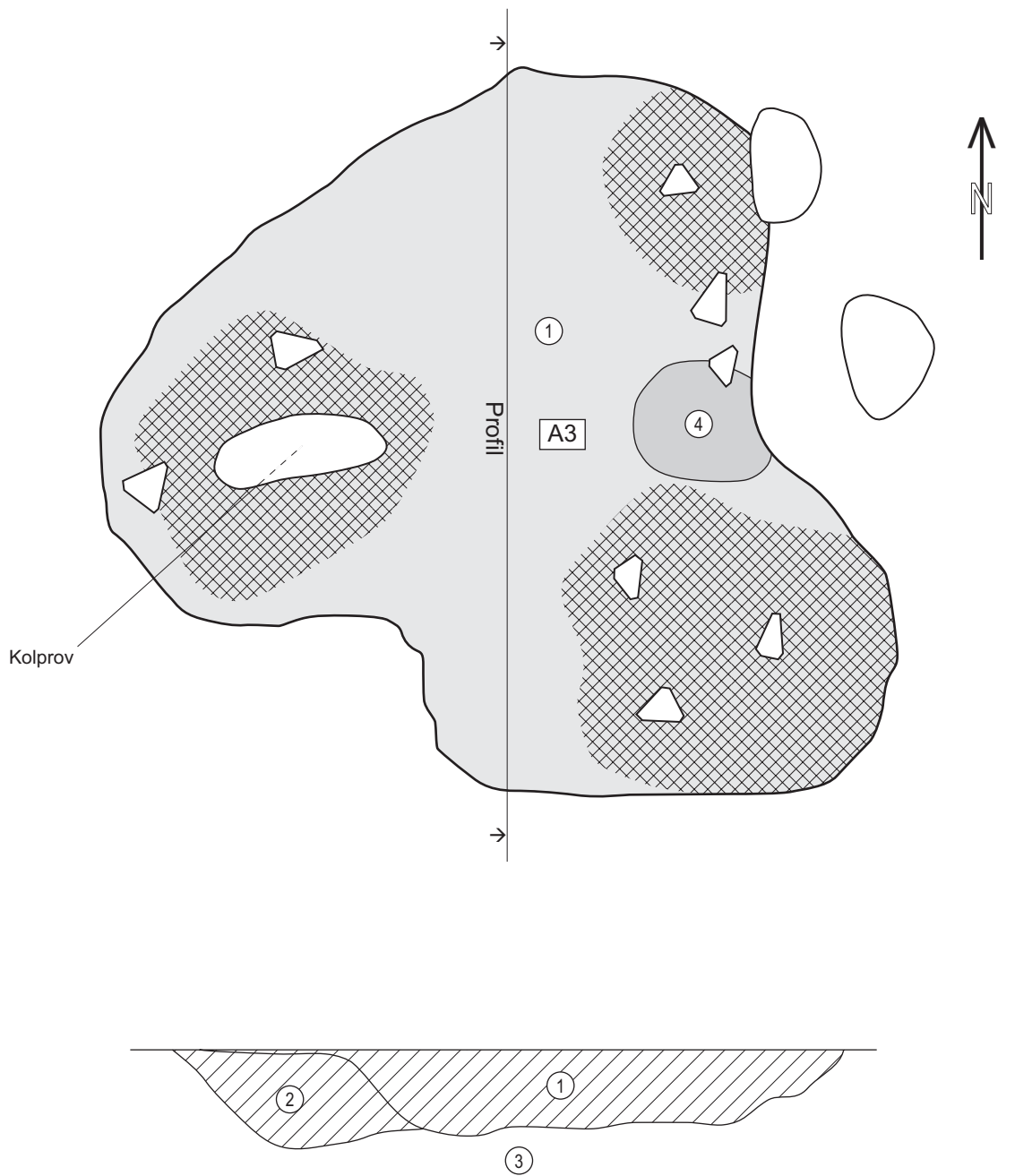
Lokal	Kvinneby 2:3
Socken	Skeppsås
Kommun	Mjölby
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnr	RAÄ 4 och invid RAÄ 2, Skeppsås sn
Ekonomiska kartans blad	8F 6d Fornåsa
Koordinater	X6481540-6481655, Y1466770-1466885
Koordinatsystem	RT 90 2,5 gon V
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning och efterundersökning
Länsstyrelsens dnr	431-14120-06 och 431-8708-05
Länsstyrelsens handläggare	Annika Toll
Länsstyrelsens beslut	2006-08-02
Länsmuseets dnr	317/06 och 369/05
Länsmuseets konto	530512 och 530317
Uppdragsgivare	Markägaren
Kostnadsansvarig	Markägaren
Projektansvarig	Kjell Svarvar
Personal	Erika Räf
Fältarbetstid	2006-08-10
Totalt undersöktes	ca 190 löpmeter
Fynd	Rödgoods, br benfragment, ej tillvaratagna
Foto	Endast digitala bilder
Analyser	¹⁴ C (Ua-33224)
Grafik	Kjell Svarvar
Renritning	-
Grafisk form	Lasse Norr

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.

Ur allmänt kartmaterial
ISSN 1403-9273

© Lantmäteriverket MS2008/06551
Rapport 2009:16 © Östergötlands länsmuseum

Bilaga 1. Plan- och profilritning A3

- 1 Sotig sand med inslag av kol och skörbränd sten.
- 2 Gråbrun sand.
- 3 Grusig, ljus sand.
- 4 Rödbränd sand.

0 1m

Med anledning av planerade ny- och tillbyggnationer på fastigheten Kvinneby 2:3 i Skeppsås socken, Mjölby kommun, Östergötland utförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk förundersökning. Det arkeologiska arbetet omfattade även en mindre efterundersökning/kontroll av en skadad stensättning på samma fastighet. I området för det planerade enbostadshuset framkom tre härdbottnar och en av dessa daterades genom ¹⁴C-analys till yngre bronsålder. I den undersökta markskadan på stensättningen inom samma fastighet påträffades ingen gravgömma varför graven återställdes med tillgängligt jord- och stenmaterial.